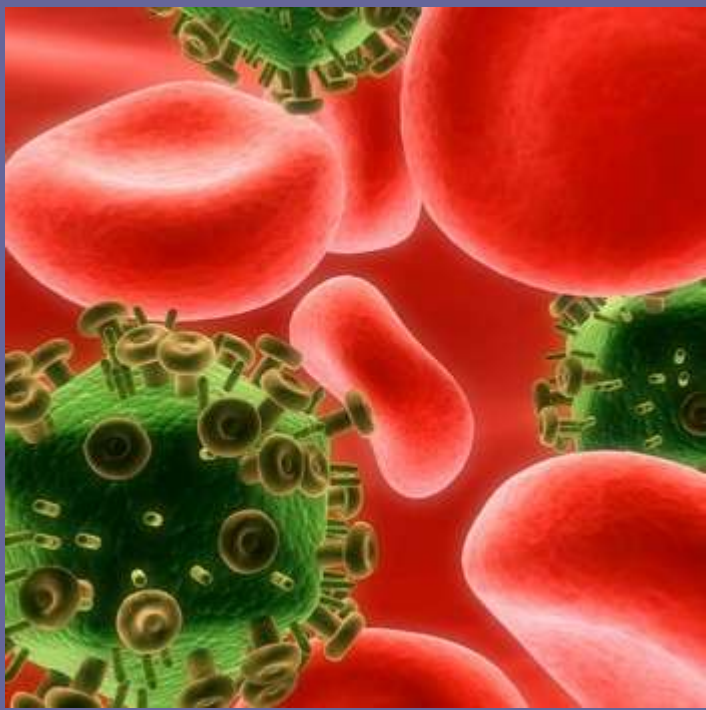

OITS

Orttirilgan Immunitet Tanqisligi Sindromi

Выполнила: Степанова А.
104гр. ОХИ

**“Sog’lom avlod deganda, men
faqatgina jismonan baquvvat
farzandlarimizni emas, balki ruhan va
fikran sog’lom, mustahkam e’tiqodli,
ma’lumotli, ma’naviy boy, o’z
Vatanini sevuvchi, mard avlodni
ham ko’zda tutaman”.**

I.A.Karimov

Bir necha yildirki, OIV kasalligi dunyo hamjamiyatini tashvishga solib turgan kasalliklardan biri sanaladi. 1981 yilda ilk bora ro'yxatga olingan ushbu infeksiya bugungi kelib pandemiya darajasiga yetdi. Bugun ushbu kasallik kirib bormagan mamlakat, davlat yoki hududning o'zi qolmadi.

OIV nima?

- OIV- odam immun tanqislik virusi.
- OIV asosan odamning immun tizimini zararlaydi, oqibatda inson yuqumli kasalliklarga beriluvchan bo'lib qoladi.
- OIV infeksiyasi yuqumli kasallik bo'lib, u hamma bosqichida yuqumlidir.

OITS nima?

- OITS-«Orttirilgan Immunitet Tanqisligi Sindromi» bo`lib, odam organizmida immunitet (himoya kuchlarining) yo`qolishi bilan kechuvchi xavfli yuqumli kasallikdir.
- OITS - OIV infeksiyasining oxirgi (terminal) bosqichi.

OIV va OITS tarixi

- Dunyo olimlarining fikriga ko'ra, OITS dastlab Afrika qit'asidan kelib chiqqan bo'lib, kasallikni qo'zg'atuvchi virus ushbu qit'ada yashovchi maymunlardan odamlarga yuqqan va dunyo bo'ylab tarqalgan.
- OITS to'g'risidagi ilk ma'lumotlar 1981 yillarda AQShda paydo bo'ldi. Kasallik birinchi marotaba besoqolboz erkaklar o'rtasida immunitetni keskin pasayib ketishi natijasida yuzaga kelgan xavfli o'sma kasalligi tufayli aniqlandi.

- Kasallikni keltirib chiqaruvchi virusni esa 1983-yili OITS bilan kasallangan bemorlardan bir-biridan mustaqil ravishda ikki olim: AQSHda Robert Gallo va Fransiyada Lyuk Montan'elar ajratib oladilar.
- Bir yildan so'ng bu kasallik Yevropa va dunyoning boshqa mamlakatlarida ham qayd qilingan. Hozir OITS deyarli barcha davlatlarda tarqalganligi uchun u «XX asr vabosi» deb ham ataladi.

OITS

“Tarjimai holi”dan satrlar

- OITS epidemiyasining boshlanish vaqti deb 1970 yillarning oxiri va 1980 yillarning boshi qabul qilindi.
- 1981 yil 5 iyun - AQSh kasalliklarining oldini olish bo'yicha nazorat markaziga besh nafar fuqaro g'ayrioddiy kasallik bilan og'rigani haqida ilk ma'lumot kelib tushdi.
- 1982 yil, sentyabr – Matbuotda ilk bor OITS atamasi paydo bo'ldi, unga ta'rif berildi va AQSh hamda G'arbiy Yevropada uning ustidan rasmiy kuzatuv olib borila boshlandi.

- 1982-1983 yillarda OITSning qonni qayta quyish va giyohvand moddalarni qon tomiri orqali kiritish bilan bog'liqligi aniqlandi.
- 1985 yil- OIV/OITSning asosiy o'tish yo'llari aniqlandi.
- 1985 yil- MDH davlatlari hududida OITS bilan og'rigan ilk bemor qayd etildi.
- 1985 yilda OITS bilan kurashish uchun birinchi dori— azitotimidinning (AZT) birinchi sinovlari boshlandi. Mazkur dori kasallikni butunlay tuzatmasa ham, kasallik rivojlanishini sekinlashtiradi.
- 1987 yil- Butunjahon Sog'liqni saqlash tashkilotining OITS bo'yicha global dasturi ishlab chiqildi.

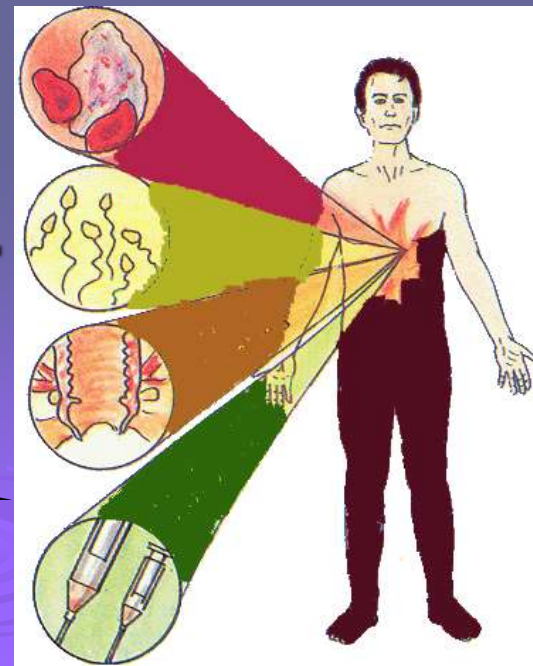

- 1988 yil- BMT tomonidan 1dekabr –Xalqaro OITS ga qarshi kurash kuni deb e’lon qilindi.
- 1989 yilda aholini va barcha donorlik qonlarini ommaviy majburiy ko’rikdan o’tkazilganligiga qaramasdan, Elista va Rossiyaning janubidagi boshqa shaharlarda deyarli 250 bolaga immunitet taqchilligi virusi yuqqanligi ma’lum bo’ldi.
- 1996 yil-OITS bo’yicha Vankuverda o’tgan xalqaro konferensiyada OITSga qarshi yangi dori vositalari yaratilgani ma’lum qilindi.
- 2001 yil- BMT Bosh assambleyasi OITSga qarshi “Global inqiroz-global harakat” dasturini e’lon qildi.

OITS qanday yuqadi?

OITS kasalligining yuqish yo'llari juda xilma-xil. Virus bemor odam organizmidagi hamma biologik suyuqliklar - qon, sperma, qin ajratmasi va ko'krak sutida uchraydi. Shuni ham ta'kidlash zarurki, u so'lak, ko'z yoshi, ter, siydik va najasda ham aniqlangan, lekin ularda virus konsentratsiyasi juda kam miqdorda bo'lgani sababli, kasallik chaqirish qobiliyatiga ega emas. Kasallik 3 xil yo'l bilan yuqadi.

- **Birinchi-** himoyalanmagan jinsiy aloqa orqali- tabiiy yo'l bilan.

- ***Ikkinchi-*** parenteral, ya'ni sun'iy yo'l, teri va shilliq qavat butunligining buzilishi bilan kechadigan muolajalarda nosteril tibbiy asboblardan foydalanganda, ayniqsa umumiy igna, shprits bilan giyohvand moddalarni qon tomiriga yuborganda, soqol olish uskunalari va tish yuvish vositalari umumiy ishlatilganda, teriga rasm solganda (tatuaj), tekshirilmagan qon va qon mahsulotlari quyilganda, a'zo va to'qimalar ko'chirib o'tkazilganda.

- *Uchinchisi* esa vertikal, tabiiy yo'l, ya'ni OIVni yuqtirib olgan homilador ayoldan homilaga yoki chaqaloqqa yuqishi (OIV bolaga ona qornidaligida, tug'ish jarayonida va tug'ilgandan so'ng ona suti orqali yuqishi mumkin).

Virus bilan ko'proq kasallangan xavfli (ya'ni kasallikka moyil) guruhlar vakillari, bular-giyohvandlar, tartibsiz jinsiy hayot kechiruvchilar, fohishalar, mehnat migrantlari, bir so'z bilan aytganda, sog'lom turmush tarzidan yiroq bo'lgan shaxslar.

Quyidagi hollarda OIV infeksiyasi yuqmaydi:

- Yo'tal yoki aksa urganda;
- Qo'l berib salomlashish, quchoqlashish yoki o'pishishda;
- Umumiy idish-tovoqlar orqali;
- Dush qabul qilishda;
- Basseynda cho'milganda;
- Hashorotlar (chivin, burga, bit) chaqqanda;

- Hojatxonadan foydalanganda;
- Eshiklar tutqichini ochib kasal yotgan palataga kirishda;
- Bemor bilan muloqotda;
- Telefonda gaplashganda;
- Auditoriyada ma'ruza eshitishda;
- Jamoa avtoulovidan foydalanganda.

Orttirilgan Immun Virusining chidamliligi:

- OIV tashqi muhitning fizik-kimyoviy omillariga o'ta ta'sirchan. 56°C da 30 daqiqa qizdirilganda OIVning yuqish darajasi keskin kamayadi, yuqori haroratda virus o'z faoliyatini tezda yo'qotadi.
- Virus atseton, efir, etanol, 0,3 % li H_2O_2 eritmasi, 0,5 % fenol, 0,2 % natriy gidrokslorid va boshqa dezinfeksiyalovchi moddalarga ham o'ta ta'sirchan. Oftobda quritishga va UB nurlarga nisbatan chidamli. Virusning yuqumliligi uy haroratida 4-6 kun saqlanib qoladi.

OITS kasalligining belgilari:

- Kasallikning yashirin davri o'rtacha 3-4 haftadan 5-6 oy, hatto 2-5 yilgacha davom etib, so'ng OIV infeksiyasining klinik belgilari namoyon bo'ladi. Bunda kamquvvatlik, ishtaha pasayishi, kechalari terlash, uzoq vaqt sababsiz tana haroratining ko'tarilishi, limfa tugunlari (jag' osti, qo'ltiq osti, chov)ning kattalashuvi kuzatiladi, terida toshmalar paydo bo'ladi.

Shuningdek, ich ketishi (diareya), sababsiz o`pka shamolashlari (atipik pnevmoniya) holatlari, odamning keskin ozib ketishi, xavfli o`smalarning rivojlanishi yuzaga keladi. Avj olish davrida bemor sariq kasal, sil, nafas yo'llari va oshqozon ichak tizimini zararlovchi turli kasalliklarga beriluvchan bo'lib qoladi. Tanada yuzaga kelgan boshqa kasalliklarning asorati tufayli inson hayotdan ko'z yumadi. Kasallik muqarar o'lim bilan tugaydi.

Eslatma:

- Sog'lomdek bo'lib ko'ringan odamdan SPID yuqtirib olishingiz mumkin. SPID virusi kirgandan so'ng kasallikning birinchi belgilari namoyon bo'lishiga qadar bir necha oy yoki yillar o'tishi mumkin, lekin kasallangan odam jinsiy aloqa yoki igna berish orqali boshqalarga xam ushbu kasallikni yuqtirishi mumkin.

Statistika

- Butunjahon Sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, bugungi kunda dunyo bo'yicha OIV infeksiyasi bilan yashayotganlar soni 33.4 mln bo'lib, har yili 2.7 mln odam OIV infeksiyasini yuqtirib olmoqda. Shulardan 430 mingini 15 yoshgacha bo'lgan bolalar tashkil etadi. Har yili 2 mln nafar inson u bilan bog'liq asoratlardan vafot etmoqda.
- 2009 yil 31 dekabrda so'nggi rasmiy ma'lumotlarga ko'ra har 100 ming aholidan - Rossiya Federatsiyasida 250.6, Ukrainada – 161.0, Belarusda – 79.5, Qozog'istonda – 20.8, Tojikistonda – 7.2 nafari OIV bilan kasallangan.

OITS kasalligining O'zbekistondagi ahvoli.

- O'zbekiston Respublikasida OITS epidemiyasi 1987 yildan boshlangan.
- 1987 yildan 01.11.2003 yilga qadar Respublikamizda 3531 nafar OIV virusi yuqqan shaxslar ro'yxatga olingan.
- OIV bilan ro'yxatga olingan shaxslarning 60 nafarini chet el fuqarolari tashkil etadi.
- Respublikada jami qayd etilgan 3531 nafar OIV yuqqan shaxslarning 11 nafari 15 yoshgacha bo'lgan bolalardir, 2916 nafari erkaklar va 615 nafarini ayollar tashkil etadi.

- OIV bilan ro'yxatga olingan shaxslarning 473 nafariga kasallik jinsiy yo'l bilan, 1960 nafariga qon orqali, 1098 nafariga noaniq yo'l (qaysi yo'l bilan yuqqanligi tekshirilmoqda) bilan yuqqan.
- Respublikamizda OITS kasalligi natijasida vafot etganlar soni 101 nafarni tashkil etadi. Vafot etganlarning 70 %da atipik pnevmoniya holati aniqlangan.
- Biroq rasmiy statistika virus yuqqanlarning real sonini ko'rsatmaydi, chunki haqiqatda rasmiy ro'yxatdan o'tkazilgan OIV bilan zararlangan bir kishiga shifokorlar tomonidan ro'yxatga olinmagan 5-8 virus tashuvchilari to'g'ri keladi.

OITSning davosi bormi?

- Kasallik epidemiyasi 20 yildan ortiq vaqtdan buyon davom etayotgan bo'lsada, hanuzgacha kasallikning davosi topilmagan.
- Hozirgi kunda dunyoning yetakchi olimlari tomonidan OITS kasalligini keltirib chiqaruvchi OIV virusiga qarshi vaktsina yaratish borasida olib borayotgan ishlari samarasiz bo'lmoqda.

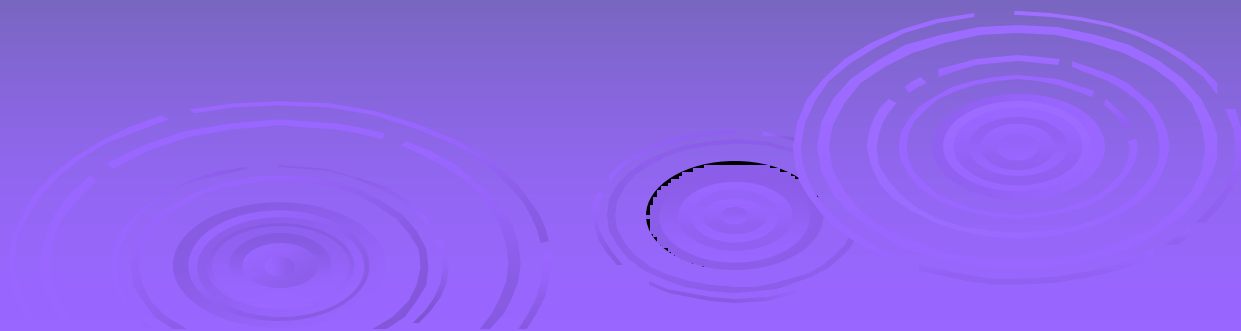
- OITSni davolash uchun kasallik yuzaga kelganda qo'llanilayotgan bir qator dori-darmon vositalari kasallikka chalingan be'morlarning ahvolini bir oz yaxshilashga yordam beradi xalos. Lekin butunlay sog'ayib ketishlari uchun yordam bera olmaydi.
- Kasallikni yuqishini va tarqalishini oldini olishning birdan bir yo'li kasallik va uning oqibatlari to'g'risidagi ma'lumotlarga ega bo'lish va ushbu ma'lumotlarni boshqalar o'rtasida ham keng yoyishdir

Respublikamizda ushbu xavfli illat tarqalishining oldini olish borasida qanday ishlar amalga oshirilmoqda?

- O'zbekiston Respublikasining 1999 yil 19 avgustda qabul qilingan "Odamning immunitet tanqisligi virus bilan kasallanishning oldini olish to'g'risida"gi qonunida aytilganidek, 16 yoshga to'lmagan shaxslar har oyda eng kam oylik ish haqqi miqdorida davlat nafaqasini olishi va O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlarida nogiron bolalar uchun belgilangan imtiyozlardan foydalanish huquqlariga egadirlar.

- OIV kasalligini yuqtirgan va OITS ga duchor bo'lgan bemorlar bilan mehnat shartnomasini bekor qilish, ularni ishga, ta'lim muassasalariga, tibbiy yordam ko'rsatuvchi muassasalarga qabul qilishdan bosh tortish hamda ularning boshqa huquq va qonuniy manfaatlarini cheklash, xuddi shuningdek, ular oila a'zolarining turar joy huquqlari, boshqa huquq va qonuniy manfaatlarini cheklash taqiqlanadi.

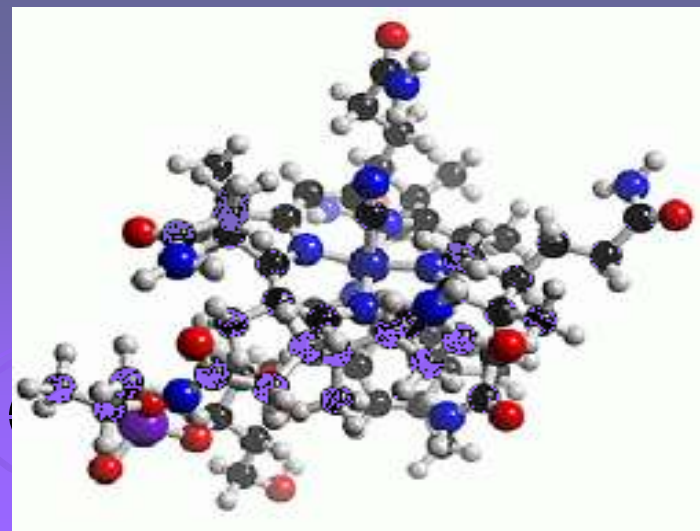
- O'zbekistonda bu kasallik tarqalishiga qarshi bir qator xayrli ishlar amalga oshirilmoqda. Yurtimizning barcha hududlarida aholi, ayniqsa yoshlar o'rtasida kashandalik, giyohvandlik va OIV infeksiyasining oldini olishda sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish bo'yicha juda ko'p ma'ruzalar va suhbatlar uyushtirilmoqda.

OLV infeksiyasining oldini olish chora-tadbirlari:

- **Shaxsiy gigiyena qoidalariga rioya qilish, ya'ni faqat shaxsiy ustara, tish cho'tkalari, qaychi va boshqalardan foydalanish;**
- **Tibbiy muolajalar olish zarurati bo'lganda faqatgina bir marotaba ishlatiladigan tibbiy anjomlardan, ya'ni bir martalik rezina qo'lqoplardan hamda shaxsiy shprits va ignadan foydalanish,;**
- **Quyiladigan donor qoni doimo OLVga tekshirilgan bo'lishi;**
- **Turmush o'rtog'iga to'liq vafodor bo'lish va tasodifiy jinsiy aloqa vaqtida albatta prezervativdan foydalanish lozim.**

Eng yaxshi oldini olish
yo'li – odob
chegarasidan
chiqmaslik.

Xulosa

Respublikamizning barcha ma'muriy hududlaridagi OITSga qarshi kurash markazlarida Ishonch va Anonim xizmat ko'rsatish xonalari faoliyat yuritmoqda. Bu maskanlarda bemorlar o'zlarini saqlagan holda bepul maslahat olib, lozim topilsa, laboratoriya tekshiruvidan o'tishi mumkin.

Aytish joizki, faqat insonning ongi va hulqi o'zgargan- dagina OIVga qarshi chora-tadbirlar o'z samarasini beradi. Shuning uchun inson o'zini turli xil xastaliklardan asray bilish, uzoq umr ko'rish va farovon hayot kechirishga tayyorlashi lozim. Buning birdan-bir yo'li sog'lom turmush tarzidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- ✓ “Buyuk maqsad yo’lidan og’ishmaylik” asari, I.A.Karimov
- ✓ “Giyohvand moddalarni iste’mol qilishning zararini kamaytirish dasturi” (O’quv qo’llanma), Toshkent-2008y.ref.uz
- ✓ “Darakchi”(“Ogohlik”)– gazetasi, №47soni, 25.11.2010 y.
- ✓ emedic.uz
- ✓ google.ru
- ✓ med.uz

